

Wanneer iemand in de opleiding stapt, dan gaan daar jaren ervaring aan vooraf. Soms moeten we de moed hebben de vinger op de penitentiare wonde te leggen. De gevangenis aan den lijve ondervinden, levert in elk geval kritische denkstof op. Ter reflectie.

Lesgeven in het P.C.B.O 'De Bres'

Mijnheer de minister, mijnheer de secretaris-generaal, Mevrouw, Mijnheer de directeur-generaal, geachte genodigden,

13 jaar terug, tussen het slagen voor het ingangsexamen voor bewaarder en de eigenlijke indiensttreding, heb ik vaak zitten fantaseren. Hoe mooi ik wel zou staan in mijn keurig uniform, hoe ik ermee zou kunnen paraderen voor en na de werkperiode en op welke manier dit mij zou ondersteunen om zelfs, toen nog een tienermeisje in opgang, Claudia Schiffer voor mij te doen vallen.

Helaas... de rauwe realiteit van het gevangenisleven leerde mij al kort na de indiensttreding dat het anders zou gaan uitdraaien. Zonder enige vorm van opleiding en aan de verste horizons geen Claudia Schiffer te bespeuren, werd ik voor de leeuwen gegooid. Mijn taak ... ervoor zorgen dat met een repressief optreden alle gedetineerden netjes binnen de lijnen van wat mocht en niet mocht bleven en er vooral op toezien dat je zelf niet tegen de lamp liep, wat nota bene niet altijd even vlot is verlopen. Heel dikwijls zijn, met hun vals gebit knarsend, de nekharen van mijn oversten rechttop gaan staan bij het zien van zoveel jeugdig verzet en ambitie die ik en mijn generatiegenoten aan de dag legden. Leren met vallen en opstaan, zo heet dat in de volksmond. De harde, lastige manier is dikwijls de beste, zo werd nogal eens beweerd. Op deze manier leerden ze, of liever pompten ze ons toen reglementeringen en werkwijze in. Slechts één manier van werken was de goeie, en dat was deze welke de oudere collega's en oversten het best uitkwam of nog beter hen op een royale manier er kon toe brengen om rustig verder te sudderen, zonder zich te moeten bekommeren over andere, mogelijks betere werkwijzen die zouden kunnen worden toegepast, die zowel de gedetineerden als de bewaarders ten nutte zouden kunnen zijn.

Jaren later, toen Claudia Schiffer al helemaal aan de top stond, is er een andere wind gaan waaien door het gevangeniswezen. In de zin van 'hoe de

Titanic ooit zonk' ... langzaam maar zeker, is er binnen het gevangeniswezen een positieve warme luchtstroom ontstaan die geen schepen deed zinken, maar een warme luchtballon creëerde en deze de hoogte inblies, met als inhoud 'aandacht voor de bewaarder' die ondertussen penitentiare beambte werd genoemd. *Eindelijk aandacht voor de eerstelijnswerker.*

Zo werd in de maand oktober 1995, en ondertussen reeds 3 jaar in werking, 'De Basisopleiding' voor penitentiare beambten boven de doopvont gehouden. Een opleiding die niet alleen aandacht schenkt aan de veiligheids- en begeleidingstaken van de eerstelijnswerker, maar evenveel oog heeft voor de mens die achter ieder van deze personeelsleden schuil gaat.

Fier ben ik te kunnen zeggen aan de wieg van deze opleiding gestaan te hebben, en ondertussen nog steeds een teamlid van het opleidingscentrum te mogen zijn. Dat teamlid zijn heeft me veel bijgebracht, inzichten, kennis en wetenschap over tal van belangrijke gegevens die er toe bijdragen dat een instituut een vlotte werking kent, zowel op de werkplek van de eerstelijnswerker als op deze van hoofdbestuur en lokale besturen van een instituut. Maar bovenal heeft het me veel kennis en zicht doen krijgen op het menselijk aspect van het penitentiair beambte zijn. Mij heeft het contact met een massa beambten in opleiding geleerd, dat er een enorme nood aanwezig is, daar waar de eerstelijnswerker al eens overhoop ligt met enerzijds zichzelf en anderzijds de relatie tussen werkinvloeden en partner.

Nog altijd veel te weinig wordt er aandacht besteed aan 'teamwork' en 'begeleiding' bij onze eerstelijnswerkers. Wij mogen niet vergeten dat onze geüniformeerde personeelsleden in de frontlinie staan binnen onze gevangenissen, vandaar de keuzenaam *eerstelijnswerker*, en dat zij als eerste de kogels opvangen die bovendien de grootste snelheid aanhouden. Ook mogen we niet vergeten dat onze eerstelijnswerkers *mensen zijn van vlees en bloed* en net zoals in ieder ander bedrijf, hebben ook onze mensen *nood aan inspraak en erkenning*. Nog teveel worden de hedendaagse doelstellingen in de diverse gevangenissen nagestreefd *zonder of naast de penitentiare beambte*, wat een impact heeft op de werksfeer in het algemeen.

Uit gesprekken met cursisten die na de basisopleiding ongeveer een jaar werkzaam zijn geweest in een gevangenis, moet ik noodgedwongen concluderen dat zij de grootste moeite ervaren om toe te passen wat hen werd bijgebracht. Het is

niet met gedetineerden dat zij in een conflictueuze houding dreigen te komen, wel integendeel. Veel-
eer komt onbegrip, onverdraagzaamheid, een
gemis aan erkenning en een degelijk teamwork,
gestuurd door middel van modern managements-
denken hen parten spelen. Daardoor verliezen de
eerstelijnswerkers grotendeels het gevoel van
psychosociale veiligheid. Daardoor hebben ze niet
het gevoel terug te kunnen vallen op collega's en
het team en voelen zij zich niet gesteund door de
organisatie.

Dan heb ik het nog niet gehad over de zo alge-
meen bekende term 'stress' en het minder geken-
de begrip 'burn out'. Burn out is de fysieke en
emotionele uitputting die gepaard gaat met een
negatief zelfbeeld en verlies van betrokkenheid bij
het werk. Zo zijn vele van onze eerstelijnswerkers
enthousiast en idealistisch in de aanvangsjaren van
hun carrière, maar lopen daarbij op tegen organi-
satiestructuren die hun eigen wetten hebben, waar
zij geen enkele inspraak hebben op gebied van
werkwijze of de manier waarop de gedetineerde
bejegend wordt. Dat roept wrevel op en men gaat
zich afstandelijker opstellen, men wordt zakelijker
en gaat zich beschermen tegen een te grote be-
trokkenheid, dat in tegenspraak met hun idealis-
tisch zelfbeeld, waarmee ze begonnen. Het be-
zorgt hun schuld- en schaamtegevoel: men heeft
het niet gemaakt.

Daarom hecht het P.C.B.O., naast de lessen en
thema's die in de basisopleiding aan bod komen,
een enorm belang aan teamwork en vinden we het
essentieel dat we de beginnende penitentiare
beambten vaardigheden bijbrengen in zowel han-
delingen als in het mondig maken om de aange-
leerde inzichten en gedragingen te verdedigen.

*Willen we dat de gebrachte leerstof, inzichten,
geïnvesteerde energie en kosten optimaal renderen
in de inrichtingen, dan zal er van het P.C.B.O. en
van alle inrichtingen naar de toekomst toe, en ik
hoop van ganser harte dat dit realiteit wordt, een
nog hogere en blijvende investering in dit soort
teamwork noodzakelijk zijn.*

Ik dank u voor uw aandacht.

Marc THERSSEN
kwartierchef en instructeur
van het P.C.B.O. 'De Bres'

Het beroep van penitentiair beambte worstelt met
een imago probleem. Zoveel is inmiddels duidelijk.
De structuren van onze gevangenissen laten hen te
weinig aan het woord. En zo blijft alles zoals het

was. 'Luisteren naar bewaarders' noemde Willy
Derveaux ooit zijn onvolprezen studie. Luisteren
naar eerstelijns werkers in de gevangenissen. Hoe
kijkt hij, hoe kijkt zij naar zichzelf, hoe kijken
anderen naar hem, naar haar? Deze vragen beant-
woorden is de ware start van de wedren naar
verandering.

De penitentiare beambte, een sleutelfiguur

'In film- en theatercomedies, operettes en stripver-
halen is soms een nevenrolletje voorzien voor een
penitentiair beambte, wanneer de helden van het
verhaal terecht of ten onrechte achter de tralies
belanden. Scenarioschrijvers hebben blijkbaar een
lage dunk van de gemiddelde beambte. Die wordt
meestal getypeerd als een ongemotiveerde ambte-
naar die een hopeloos gevecht levert tegen de
verveling. Volgens deze goed ingeburgerde kari-
katuur is de traditionele *cipier* niet alleen bijzon-
der dom en ongelooflijk lui, hij is ook de onvrien-
delijkheid in persoon, de vleesgeworden onver-
schilligheid. Dat is een eerste vooroordeel tegen-
over ons beroep.

Tweede vooroordeel: de omgang met gedeti-
neerden wordt door de buitenwereld vaak aange-
zien als *vuil* werk. Mensen vrezen blijkbaar dat je
kunt besmet geraken door het virus van het kwaad
door de dagelijkse omgang met misdadigers.
Wanneer je een vrije burger vertelt dat je in de
gevangenis werkt, word je meteen bekeken met
een blik van verbazing, medelijden en afgrijzen
tegelijk. 'Iemand moet het doen', zeggen ze dan.
Inderdaad, iemand moet met de vuilniswagen
meelopen. Wij zijn de vuilnismannen van de
rechtsstaat. Op de ranglijst van de eerbare beroe-
pen bengelen we ergens onderaan, denk ik.

Derde vooroordeel: wie voelt zich dan in vre-
desnaam geroepen voor deze job? Penitentiair
beambte worden is hoogst zelden de vervulling
van een wilde jeugdroom. Volgens Jan en An
Publiek moet je eerst professioneel schipbreuk
lijden voor je in de gevangenis *wil* werken, tenzij
je zo kloekgebouwd bent en van nature zo brutaal
gebekt dat je er wel voor geboren lijkt. Feit is dat
veel penitentiare beambten louter onder economi-
sche dwang bij het gevangeniswezen terechtko-
men. Het hoeft dus niet te verbazen dat de be-
roepsfierheid bij het penitentiair personeel eerder
laag is. Het is zelfs niet denkbeeldig dat iemand
met enige tegenzin of met enige schaamte dit
uniform aantrekt.